

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Dispvatio III. De Mutuo, Usura & Cambiis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

legatum civitati ad aliud profanum possit per primores oppidi cum heredibus converti in aliud opus, quo memoria defuncti celebretur *L. Legatum ff. de Usu & usufructu leg.* At legata pia non fiunt caduca, neque redeunt ad heredes, sed si nequeant modo disposito mandari executioni, Episcopi vel Legati Pontificis cum Executoibus est juxta Doctores communiter substituere aliud opus æquè vel magis pium, idque proximè accedens seu simile, arg. *Trid. sess. 25. c. 8. de reform.* & ex dictamine congruentiæ naturalis.

postolica auctoritate) converti. Ubi idem tenet *Glossa* referens hunc casum inter illos, quos Pontifex sibi etiam contra legatos suos reservat, quales recensentur *c. 4. de offic. Legati.*

Colligitur etiam ex *Tridentino sess. 22. c. 6. de reform.* ubi specialiter ordinat, ut ante executionem in commutacionibus ultimarum voluntatum, que non nisi ex justa & necessaria causa fieri debent, Episcopi tanquam delegati *Sedis Apostolicæ* summarie & extrajudicialiter cognoscant de veritate narratorum; supponens (ut apparet) rem istam non esse juris Episcopalis.

Ibidem etiam significat *Tridentinum* requiri in ipso Pontifice justam seu necessariam causam. Alias enim omnino servandæ sunt ultimæ voluntates juxta *L. 1. c. de Sacerd. Eccles. & faveo c. Ultima voluntas 13. q. 2.* Ratio quoque idem confirmat: cum Papa non possit pro nutu suo disponere de bonis subditorum, sed pro exigentia finis spiritualis. Uti neque potest contractus cum Ecclesia in totos pro libitu alterare vel irritare. Plura de Testamentis videri possunt apud Jurisperitos, & *Gudelinum* in Commentario speciali de Testamentis. Theologiæ Studiosis pauca de multis magis ad forum spectantibus delibasse sufficiat.

Secus, de legato ppi.

Quod opus si substituentum si nequeant in specia impleri.

80. Si possint impleri, an Episcopus ob causas queat commutare.

Negans sententia sua dicit.

Verum si potest ultima voluntas in specie impleri, non potest Episcopus aut etiam legatus, quantumvis causa videatur justa immutare illam in aliud opus, sed necessaria est auctoritas Pontificis, uti probabilis censet *Malderus Tr. 1. c. 11. dub. 11.* referens *Panormitanum, Molina, Jacobum de Grassis* contra nonnullos (quibus non parum videtur accedere *Bonacina de Contract. d. 3. q. ult. p. ult. sub finem, quem vide*) signanter *Covarruvias* fundantem se in *L. penult. ff. de operibus publ. quæ sanè* (inquit *Malderus*) nihil ejus sententiam juvat, ut contra *Covarruvias* observat *Molina.*

Indicatur in *Clem. 2. de Relig. Domib.* Cum ea (inquit) que ad certum usum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debent, non ad alium (salvâ quidem *Sedis A-*

81. In Pontifice ipso requiritur legitima causa.

DISPUTATIO TERTIA.

De Mutuo, Usura & Cambijs.

QUESTIO I.

Quid Mutuum, Quid Usura & qualiter prohibita?

MUTUUM, sic dictum quasi ex meo tuum, interdum significat ipsam rem quæ mutuo traditur, interdum autem, & in præsentia, ipsum contractum mutui, qui re seu traditione perficitur, estque adeo traditio rei constantis numero, pondere & mensurâ, seu (ut alii, & in idem redit) fungibilis (addunt plures, usu consumptibilis) eo animo ut statim fiat accipientis cum obligatione postmodum reddendi similem in specie & bonitate. Res fungibiles dicuntur, quæ talis sunt conditionis, ut una alterius vice fungi consueverit, ideoque alterâ ejusdem generis reddita videatur eadem reddita sine detrimento creditoris, quia scilicet juxta consuetum convictum æstimatione earum fit in numero, pondere vel mensura: prout sunt pecunia, butyrum, frumentum, oleum, aromata &c. Censent pro-

inde passim Doctores oves, boves, equos aut similia pecora non dici mutuo tradi, quod in his non æstimetur sola quantitas, seu non consent ponere, numero vel mensurâ. Quamvis non veter aliquo casu id fieri, ut nempe ovis v. g. mutuo detur pro alia ejusdem ponderis seu bonitatis reddendâ.

Addunt etiam plures Doctores consistere mutuum in rebus usu consumptibilibus. Quod saltem ordinarij est: mutuum enim (ut inductione patet) petitur & datur, ut mutuarius re mutuatâ abutatur, eam scilicet destruendo, saltem moraliter. Quod addo, propter pecuniam, cujus usus est ipsa alienatio, & quæ propter hanc mutuo petitur. Si enim nummi ad ostentandum dumtaxat vel ad custodiendum perantur, potius est commodatum vel depositum, quàm mutuum. Et ideo consequenter non est vi mutui necessario reddenda eadem numero res, sed saltem specie, seu similis. Quamvis è contrâ non necesse sit esse numero diversam, nam qui mutuatâ mente aut occasione rem mutuo acceptam reservasset, utique obligationi satisfaceret, eandem numero reddendo mutuant. In pecunia quoque non tam attendit.

2. Ordinariè veniatur circa usu consumptibilis.

Quæ si casu non sint consumpta possunt reddi eadem numero.

N n ditur

Herincx Sum. Theol. Pars III.

In redditi-
one mutui
pecuniaris
quid spe-
ciandum.

ditur physica & materialis species auri vel argenti, quam formalis, ipsius scilicet valoris; ut proinde juxta plurimum Doctores sententia in qualibet alia specie ejusdem valoris solvi possit, quando nempe aliud in pactum non fuit deductum, neque creditor inde dampnum passurus est. De quo tamen vide *Valer. Andr. ad Instigut. Quibus modis re contrah. oblig. in addis. n. 9.*

3.
An interdum reperi-
ri possit in
ijs, que usu
non consu-
muntur.

An autem res usu non consumptibilis sit omni casu excludenda a ratione mutui, dubitari possit. Et videtur, quod non: eo quod juxta *Instigut. Quibus modis re contrah. obligat. in mut. massa auri & argenti* sit materia mutui, quæ tamen usu non consumitur, etsi unde artefactum v.g. cyphus fiat. Simili ratione videtur ligna & lapides posse eo animo cæcedi, ut statim fiant accipientis cum obligatione tantumdem reddendi ejusdem generis & bonitatis. Ita Doctores passim. Nihilominus revera etiam tunc talis res petitur & datur regulariter ad illam suo modo consumendam seu varian- dam; quatenus scilicet ex illa fiant scampna, sedes, domus aliavè artefacta, sic ut à statu suo in aliam formam transmutentur, ob quod etiam nomenclaturam mutant. Alias enim si omnino immutata concedatur ad alium usum, communi modo loquendi non videretur consuetum mutuum. Quamvis simpliciter non repugnet concedi illam cum translatione domini & obligatione similem reddendi, præscindendo ab usu quocumque, qui est penes arbitrium ejus, qui dominium acquisivit. Is autem contractus intrinsicè non differret à mutuo, quidquid sit de voce.

4.
Quæ differe-
ntia à Pre-
cario, Com-
modato, Permuta-
tione.

Differt mutuum à Precario & Commodo, quod in his dominium non transferatur, ideoque idem numero reddendum sit. A Permutatione & Venditione, quod in his diversum genus recipiatur ab eo quod acceptum est, idque absque ulla dilatione per se loquendo, puta nisi dilata solutione (in qua tacitum mutuum involvitur) res vendatur: secus in mutuo ubi idem in specie & bonitate reddendum, idque transacto tempore, sive præfixo permutantem, aut per leges, sive alias prudentis arbitrio taxando, in quo nimirum mutuatarius commodè re mutuata, uti poterit.

5.
Notanda
circa mu-
tuum filio-
rum fami-
lias.

Circa mutuum filiorum familias, etsi puberum, advertendum, eos, si sine consensu parentum mutuo pecuniam acceperint, non teneri, uti nec parentes, eam solvere, sed posse etiam postmodum contra excipere per beneficium S.C. Macedoniani. Quod juxta *Angelum, Sanchez, Lessium* & plurimos alios Doctores (ut citat & sequitur *Castro Palao d.4. p.3. n.6.* contra *Covarruvias* & plures alios apud *Castro Palao n.5.*) excusat filios etiam in foro conscientie.

Excipiuntur tamen quidam casus. Inter alios, si filii habuerint bona castrensia vel quasi castrensia, vel sui juris publicè appareant, vel pecunia sit vesta in commodum patrum, aut hi soliti fuerint pecuniam à filiis acceptam solvere, vel in casu quo ipsi debuissent sumptus facere, vel filii ex mutuo facti sint ditiores. Vide *Castro Palao sup. & alios.* De mutuo facto civitati vel Ecclesie vide eundem p. 5.

6.
Quid sit
usura.

Usura (quæ alias sumi frequenter solet in bonam partem) interdum sumitur pro ipso lucro usurario; indeque dicitur quis debere vel solvere usuras. Interdum pro ipso contractu, seu pacto de lucro temporali supra sortem reddendo præcisè ratione mutui. Unde lucrum usurarium exigitur tamquam foret debitum ex justitia, quantumvis revera non debeatur, quatenus nimirum exigitur ex titulo, quo cetera debita justitiæ, puta ex pacto seu contractu. Quia verò suo modo usura etiam reperitur in alijs contractibus, uti circa cambia notavit *Zypaus l. 3. Consult. Tit. de empr. & vendit. Consult. 6.* (idemque est in venditione ultra justum pretium ob dilatam, aut emptione infra justum ob anticipatam solutionem) dividi solet usura in expressam, quæ cernitur in mutuo, sitque verbis aut signis æquivalentibus: & implicitam, seu (ut vulgò loquuntur) palliatam, quæ nempe tegitur pallio alterius contractus. Quando autem animus usurarius est merè internus, puta quando lucrum usurarium intendit mutuans, etsi exterius id in pactum non deduxerit, dicitur usura mentalis. Usura expressa seu lucrum illius aliter dicitur foenus, quasi foetus & fructus rei in mutuum datus, attamen infelix, utpote rei sterilis. Pecunia verò sub uluris data fœnebris vocatur; & foenus exercentes fœneratores: à quibus proinde distingui videntur ceteri usurarii palliati.

Alio extra
mutuum
reparatur.

Alia et
pressa sine
tacita seu
palliata.

Quid non
satis.

Quid fo-
enus, qui
narratur.

Usuram esse peccatum, est de fide ex *Concilio Viennensi* (& refertur *Clem. uno de Usuris*) contra Schismaticos Græcos, & *Carolum Molinam* Jurisconsultum, demptis impijs erroribus, nominatissimum (cujus Scripta, quantumvis specialiter inhibita, cum passim his in locis Practicorum terantur manibus, considerandum apparet ijs, quorum interest, num hinc malo difficulter remediabili præferenda permissio operum præviâ correctione) defendentem moderatas usuras; ut refert *Lu-go disp. 25. sect. 2. n. 8.*

7.
Usuram esse
peccatum.

Prohibita porro est usura, non solum jure Ecclesiastico (de quo constat ex decreto *14. quæst. 3. & 4.* & Decretalibus *Tit. de Usuris*, & *Clem. de Usuris*) sed etiam jure divino: & quidem juxta *Alexandrum III. c. Quia*

8.
ostenditur
usuram esse
peccatum
etiam jure
divino.

Qu. I. Quid Mutuum, Quid Usura & Qualiter Prohibita. 415

in omnibus, & c. Super eo de Usuris, & Urbanum III. 10. Confessio. eod. in utriusque Testamenti pagina. Nam in primis Ezech. 18. aperte docetur damnum ad usuram morte moriturum, velut qui fecerit rem detestandam. Et Psal. 14. in montem Domini ascensus dicitur, qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Ubi supponitur divina prohibitio usurae juxta Nicenum relatum c. Quoniam multi d. 47. Et Psal. 54. iniquitas civitatis consideratur ob injustitias, & quia non defecit de plateis ejus usura & dolus. Circa quae advertendum, esse non desumi ex ipso textu legis veteris judicialis, adeoque potius supponi prohibitam usuram ex lege divina morali seu naturali. In Evangelio quoque Lucae 6. dicitur: Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes. Ubi supponitur praecipuum esse, ut nihil supra sortem speretur ex mutuo, prout intellexit Urbanus III. supra & Leo X. sess. 10. Concilii Lateran. paulo post mit. Quamvis autem plerique exponant hoc sensu, ut consilium detur de mutuo, etiam sine spe similis beneficii recuperandi: ad hoc tamen nos Christus hortatur, quod magis elonget ab illicitis usuris, ut notat Estius in dilectum.

Jure naturali, Decalogi scilicet, Non furum facies, esse interdum usuram colligitur specialiter ex eo, quod Judaeos seu non baptizatos, Ecclesia (cujus jurisdictioni tales non substant, & qui non ligantur praecipis Christianis, neque etiam judicialibus aut ceremonialibus Judaeorum, dudum abolitibus) cogat ad restitutionem usurarum. Deinde ex ratione: nam lucrum usurarium caret justo titulo: sive mutui (quod veluti contractus onerosus exigit utrimque aequalitatem, quae consistit in compensatione sortis acceptae) sive usus rei mutuatae (quae ab ipsa re quoad aestimationem non distinguitur, spectatque ad mutuatarium, quamquam ipsius rei dominum) sive donationis liberalis, quam non intendit mutuatarium; utpote etsi aliquando volens, tamen non intendens donare liberaliter, sed vi pacti onerosi, quod init merito in vitus, ut obtineat rem mutuata, qua indiget.

Nec obstat quod Deuteron. 23. dicitur: Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam &c. sed alieno. Nam postremum Genti avara, etiam hodie usuris inhiant, merè permittitur causa vitandi majoris mali erga fratres; aut certè id licuit juxta Nonnullos Judaeis respectu alienigenarum; quibuscum eis erat bellum, titulo sive justii belli, sive divina dispensationis, sive concessionis dominii à Deo factae in tantum bona. At c. 15. & 28. promittitur tanta Israelitis benedictio, ut possint aliis fenerari, id est, mutuum dare, & Herincx Sum. Theol. Pars III.

ipsi non indigeant ab aliis foenus seu mutuum accipere. Unde verba textus c. 15. habent: Fenerabis (Hebraea & Septuaginta habent, Mutuum dabis, idque colligitur ex posteriori parte, quae sequitur) Gentibus multis, & ipse à nullo accipies mutuum.

Non obstat etiam quod jus Civile indigestis, immo & Codice, usuras non solum permittit, sed etiam actionem ad illas tribuat. Servato modo secundum qualitatem negotiorum & personarum praescripto. Unde aliae usurae erant centesima, quae maxima, & permittebantur trajicientibus merces per mare, aliae trientes, quae illustribus personis permittuntur, aliae bessales, quae permittuntur negotiatoribus, aliae semisses &c. Resp. enim, ipsum quantum usuras approbat esse correctum per Canones. Nonnulli tamen censent illas per Justinianum, quatenus probat quatuor prima Concilia Oecumenica, esse prohibitas. Quod non placet, Zoesia in ff. de Usuris num. 9. qui tamen admittit, ipsum non tam probasse, quam permisisse usuras, ut interdum permittuntur lupanaria. Prohibitus equidem est jure Codicis L. Sancimus C. de Usuris rei judicatae anatocismus quasi partus repetitus, hoc est, usurae usurarum annuatim non solutarum. Ut verò stylus Legum intelligatur.

Notandum sortem omnem ad centenario numerum revocari, cujus pars centesima, si singulis mensibus solvatur, est maxima usura in certis casibus jure Civili admittitur, quae est annue duodecim in centum, & spatio consequenter centum mensium exaequat ipsam sortem. Quod lucrum vocant assen usurarium Juniperiti. Qui proinde as duodecim partibus seu uncis constabat. Inde quilibet unus aureus in centum annuatim pendebatur, unciaria usura dicebatur: si bini, sextans: si terni, quadrans: si quaterni, triens: si quini, quincunx: si seni, senus, quasi dimidia assis: si septeni, septunx: si octo, bes seu bessalis, si novem, dodrans: si deni, dextans: si undecim, denunx: si duodecim, as, qui & usura centesima, sic dicta, quod quantitas menstrua sit centesima pars sortis. Veteres enim stipulabantur usuras in singulos menses.

Notandum praeterea Usuras à Jurisperitis alias appellari: compertatorias, quae sunt ipsum licitum interesse damni emergentis vel lucri cessantis (de quo postea) alias punitorias, quae sunt debita ex poena conventionali (de qua ante) alias lucratórias, quae sunt proprie ac simpliciter dictae & illicitae usurae; de quibus Theologi agunt.

Petes, an necessarid peccet, qui mutuum petit sub usuris? Resp. Neg. si petat, non quidem quia usurarium, sed quia sub usuris dandum novit, quando nimirum gravis

11.

Ius Civile quatenus approbat usuras, correctum per Canones.

Anatocismus etiam in Codice prohibetur.

Quid Usura centesima, bessalis, triens &c.

Sola lucratória non compensatória aut punitória, propria est usura.

13. An liceat petere mutuum sub usuris.

9. Immo & naturali.

10. Explicatur hinc Deuter. 23.

est indigentia mutui. Quæ quidem excusat petentem à sceleratore, etsi aliàs non parato. Si tamen gravis causa absit, est peccatum grave scandali. Quod etiam videtur locum habere, si absque necessitate vel rationabili commodo petatur ab eo, qui aliàs est paratus: etsi Varii non agnoscant in hoc casu gravem culpam, quantumvis peteretur mutuuum animo illud insumendi in pravos usus v. g. ludos, commessationes &c. Videri possunt dicta de Scandalo in materia de Peccatis in communi *disp. 7. q. 9. s. 2.*

14. *Antichresis quid, & an usuraria.*

Ex præmissis sequitur I. fructus rei oppignoratae si fructifera sit, non posse per pactum (quod vocatur Antichresis) cedere mutuantis, sedclusis alijs titulis seu vero interesse (quod si adsit, cessat quaestio) sed debere computari in sortem, ut vitetur usuraria labes: cum enim injustè acciperetur lucrum supra sortem, etiam injustè loco illius acciperetur fructus pignoris. Ideoque pactum istud, etsi probatum *L. 11. s. 1. ff. de pignor. reprobatum est c. 6. de pignor. & c. Conquestus, de Usuris.*

15. *An etiam in casu quo feudum est à vasallo oppignoratum non prodest priusario.*

Excipitur c. *Conquestus cit. & c. 1. de feudis*, casus, quo feudum est à vasallo datum in pignus domino directo; idque non tam ex vi mutui, quam quod ex natura feudi juxta consuetudinem receptam sit ei hujusmodi conditio annexa, ne res apud dominum directum existens alteri fructificet; prout & alijs casibus usufructus feudi ex ejusdem institutione redit ad dominum directum, immo cum propria proprietate consolidatur. Deinde durante isto tempore vasallus eximitur ab obligatione obsequii personalis, cuius intuitu fructus feudi ei competunt. Quod communis DD. sententia ob similitudinem extēdit ad fundum emphyteuticū. Advenit quoque Doctores proprietarium obligari ad compensandum vasallo fructus, qui prudentis arbitrio correspondent meliorationi per ipsum factæ vel pecuniæ pro feudo solutæ, aut obsequijs, quibus remunerandis datum fuit: eò quod hæc propria sint feudatarii seu vasalli.

16. *An item in casu possessionis à Socero data in pignus pro dote.*

Præterea c. *Salubriter, de Usuris* dicitur: *Sane generum ad fructus possessionum, qua sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligata, computandos in sortem, non credimus compensandum: cum frequenter dote fructus non sufficiat ad onera matrimonii supportanda.* Circa quem Canonem variè Doctores laborant, dum alii licentiam id agendi fundant in concessione speciali Pontificis, quam verba non significant: alii in præsumpto lucro cessante vel damno emergente: alii in præsumpta loceri voluntate donandi: alii aliter illum expli- cent apud *Castro Palao d. 4. p. 20. ubi n. 7. cum Molina, Lessio & alijs*, quos citat,

verius censet, fructus pignoris dote non solutâ inrim concessos censeri, non tantum ad dotis securitatem, sed etiam tamquam partem ipsius dotis ad onera matrimonii sustinenda, ideoque cessare vitium usuræ vel antichresios.

Sequitur II. licitè ratione mutui sperari juxta Doctores communiter aliquam utilitatem, si nil aliàs indebitum ex justitia exigatur vi pacti, sed solum quaeratur officium gratitudinis seu liberalitatis: quia lucrum istud non provenit ex pacto mutui, sed ejus occasione ex liberali alterius voluntate seu affectu: necque huic injicitur aliud vinculum, quam quod mutuuum secum addert, seu quod ex natura rei inerit, scilicet gratitudinis pro beneficio. Etsi ob periculum subinde latens animi usurarii, & majorem oppositi perfectionem, sit suadendum consilium Christi *Luca 6. Mutuum date, nihil inde sperantes*, intelligendo cum Varijs ibi suadei dationem mutui, etsi nullum reciprocum beneficium speretur; cum hæc spes valde diminuat meritum, reddatque opus etiam peccatoribus & perveris commune.

Non posset tamen juxta Doctores passim obsequium gratitudinis si proprie dictum pactum deduci, citra labem usuræ: eum obligatio ista sit pretio æstimabilis, & sortem excedens. E contra nullum foret usuræ periculum, si paciscaris de re nihilominus eodem modo debita ex justitia, cum per hoc non imponatur alteri novum onus, adeoque non fiat ei injuria, utpote qui rem illam citra injuriam negare nequeat, quantumvis aliud pactum (quod etiam independentè à mutuo iniiri poterit) secludatur. Quare id ipsum non est pretium mutui (utpote quod mutuatario non est liberum, sed ab eo jure debitum) sed injustæ vexæ redemptio.

Sequitur III. esse usuram, si quis ratione mutui alterum velit obligare ad frequentandam ejus officinam, molendinum &c. ista enim obligatio excedens sortem est pretio æstimabilis, ac de re indebita ex justitia: esto quod debita sit titulo amicitiae vel gratitudinis. Idemque est, si mutuantis stipuletur officium ex sola charitate debitum, idque non solum si stipuletur, ut fiat gratis, quod aliàs pro salario, sed etiam ut fiat pro debito stipendio; ob antecedentem nempe servitutem & obligationem justitiæ pretio æstimabilem. Secus foret, si solum exigatur officium gratitudinis vel charitatis absque inspectione novi vinculi. Item juxta *VViggers c. 6. dub. 8.* si mutuas eodem tempore egens re vel operâ alterius, exigeret sibi simul præstari simile nec magis incommodum benevolentiae officium, potest nolentem repellere tamquam indignum beneficio mutui, quamvis etiam

17. *An ex mutuo licet sperare reciprocum officium gratitudinis.*

18. *Quis sit sum debitum, an res nihilominus sit debita.*

19. *An possit mutuatarius obligari ad frequentandam officinam.*

Aut ad opus ex charitate debitum.

etiam non posset alterum per pactum civile ad id ex incontinenti præstandum obligare; ut nec ad remutuandum postea in simili occasione, quod quid. Varii contradicant.

20. An possit præfigi cessatio à frequentanda officina tamquam terminus reddendi mutuum. Possit nihilominus juxta *Gabrielum, Angelum, Adrianum, Lessium, Rebellum, Filucium* (quos refert & sequitur *VViggers sup.*) & alios passim, mutuuario præfigi terminus reddendi mutuum, quando definit officinam tuam frequentare, domum tuam conducere &c. eò quòd per hoc non obligetur mutuarius ad aliquid dandum supra sortem, sed præfigitur ei conditione terminus concessi, & solvendi mutui, quem poterat mutuans per libitum suo præfigere. Hoc tamen negatur à *Cajetano, Bonacina, &* quibusdam alijs, ut refert *VViggers sup.* Et planè habet saltem speciem mali plerumque, quatenus indirectè sic stringitur mutuarius pecunijs indigens ad operas, ad quas directè stringi non poterat, idque in fraudem usuræ. Quia viâ etiam posset mutuans Principi mutuuario imponere terminum reddendi mutuum, quando cepit exigere à mutuante gabellas (quod etiam admittit consequenter *Castro Palao d. 2. p. 11.*) etsi non posset obligari vi mutui ad te liberandum; ad quod quidem præfixione talis termini non obligatur directè, sed ad solvendum mutuum pro tali tempore. Immo consequenter non apparet, cur sine usura non posset terminus præfigi mutuo, et ipsam tenearis reddere, quando v.g. ultimâ die cujusque mensis defines gratis donare certam pecuniæ quantitatem. Quod tamen difficile est, & planè in fraudem usuræ.

21. Quid censendum, si excessus sit vel existimatur gratia donatus. Sequitur IV. Mutuantem teneri ad restitutionem lucri excedentis sortem, & non liberaliter donati. Quòd si ex errore putet bonâ fide datum esse liberali animo, excusatur quidem per accidens eâ durante, re tamen compertâ tenetur postmodum restituere in quantum factus est peior. Ad procedendum verò rectè in hac re, debent concurrere signa seu circumstantiæ, quæ generent prædens iudicium de gratuita & liberali donatione alterius; puta si mutuans nil se exigere insinuarit, & tamen alter hilari vultu sponte præsentet vel etiam obtrudat honorarium. Debet autem semper mens offerentis, dum non satis constat, explorari. Aliàs in vero dubio retineri non posset, nisi fortasse interim dum mens alterius indagatur. Quòd si mutuarius verè liberaliter donasset, & mutuans existimaret esse sibi datum ex obligatione mutui, teneretur quidem ratione erroneæ conscientiæ, eâ durante; à parte rei tamen non teneretur, sive quia implicitè acceptavit oblatum meliori modo quo potest, sive saltem quia postea re cognitâ semper potest acceptare tamquam donatum. Sicut

Herincx Sum. Theol. Pars III.

non teneretur ad restitutionem, qui afferret rem, quam postea deprehendit esse suam, vel sibi donatam. Ideoque *L. 46. ff. Per contrarium ff. de furtis*, dicitur furtum facere, ex parte scilicet conscientiæ, non tamen furti obligari, scilicet quantum ad actionem sed restitutionem, qui facit domino volente, quem putabat invitum.

Quod si denique mutuans intendat lucrum tamquam debitum, & tali animo, sive perspecto sive præsumpto, etsi non in conventionem deducto, se conformans mutuarius lucrum tribuat, indubiè tenetur ad restitutionem accepti, ut clarè patet ex c. *consuluit de Usuru*. Quod Doctores de hoc casu intelligunt. Ibi enim usurarius declaratur, qui non aliàs mutuo traditur, eo proposito mutuum pecuniam credit, ut, licet omni conventionione cessante, plus tamen sorte recipiat. Similiter is, qui (ut vulgò dicitur) non aliàs parabolam juramenti (id est, prorogationem mutui, ultra tempus juramento mutuatarij stipulatum, ut notat *Abbas ibidem*) concedit, donec, quamvis sine exactione, molumentum aliquid inde percipiat.

Et ratio est: quia utrimque est mens usuraria, deficitque titulus: cum non sit lucrum istud debitum, neque etiam gratis seu liberaliter præstitum. Vide *Lessium cap. 20. dub. 6.*

Dubitarur verò, an usurarius acquirat dominium lucri usurarii. Affirmant *Paludanus, Adrianus, Henriquez* & alii, ut refert *Castro Palao d. 4. p. 25.* Et refertur communiter *Scotus 4. d. 15. q. 2. nu. 26.* ubi ad argumentum sibi objectum, quòd mutuarius in usurarium voluntariè transferat dominium, adeoque hic non habeat alienum, Respondet: *Etsi*: vel esto transferat dominium, tamen recipiens tenetur restituere. Tamen autem non tam affectivè ibi *Scotus* loquitur, quam independenter ab hoc, argumentum dissolvat: nihilominus sententia ista reverà non est improbabilis, & novissimè eam tradit *Franciscus Bona Spei de Just. d. 9. dub. 4. §. 5.* respondens, usurarium acquirere usurarium dominium transiens (quod alii imperfectum vocant) sive priori domino reddendum, aut cum obligatione ei reddendi; sed (ut præmittit) contra *Scotum*, non acquirere usurarium dominium permanentem. Itaque juxta ipsum *Scotum* (quem certe legem non potuit, & ista scribere) asseruit dominium permanentem, non tantè transiens, quod sit nimirum conjunctum cum obligatione reddendi. Quod quidem nimis crassum, immo apertè erroneum vel hæreticum foret, & diametraliter diceretur verbis *Scoti* mox relatis; neque in mentem sanam Doctoris catholici, non dicam *Subtilis*, sed vel medicèriter exuditi cadere potuisset.

22. Restitutio lucri quando faciendus, etsi sine conventionione datum fuerit.

23. An usurarius acquirat dominium usurarium. Opinio affirmans.

Scotus explicatur. Male dicitur de usurarium dominium permanentem.

Præmissa
opinio sus-
detur.

Suadet eadem doctrina cum *P. Bone Spei*: eò quòd ad translationem præfati domini sufficere videatur bona fides mutuatarii usuras dantis, uti sufficit in emptore ad transferendum dominium injusti pretii. Quod *Cajetanus, Bannez, Arrago* apud *Castro Palao sup.* etiam concedunt in rebus consumptibilibus, quæ scilicet functionem recipiunt; sed absque solido & peculiari fundamento in ijs concedunt, quod in ceteris negant.

24.
Opinio in-
gans.

Communis nihilominus doctrina contradicit, quasi voluntas mutuatarii, utpote nec liberalis, nec citra liberalitatem fundata in causa seu titulo legitimo (qui de jure ultra traditionem videtur requiri arg. *L. Traditio 20. & L. Numquam 31. ff. de acquir. rer. domin.* Et *Instit. de rerum divis. §. 40. Per traditionem*) non sufficiat ad translationem domini, etiam si accedat traditio.

Ejusdem li-
mitatio.

Admittunt tamen passim Doctores hujus opinionis usurarium acquirere dominium imperfectum pecuniæ usurariæ, sive illam unâ cum forte mixtam ei tradat mutuatarius (quod satis clarum apparet; cum sit dominus majoris partis, nec appareat de una parte potior ratio, quam de altera) sive illam ipse usurarius misceat forti reddendæ aut alteri propriæ pecuniæ, ob similem rationem, & *L. Si alieni 78. ff. de Solutionib.* Quod etiam ad pecuniam furivam alteri mixtam Doctores passim extendunt. Vide *Castro Palao sup. & disp. de Just. in genere p. 21.* Eatenus tamen est imperfectum, quòd per mutuatatum possit implorari à iudice divisio, quodque hoc invito nequeat mutuanus disponere de parte seu quantitate debita mutuatario, nisi subrogando similem. Unde etiam mutuatario tamquam dominium partialiter retinenti concedit *Lessius cap. 20. dub. 18. præferentiam* ante alios creditores. Fatentur præterea usurarium, etiam non fiat dominus rei usurariæ suis non permixtæ, adeoque nec fructuum (excipe merè industriales) illius, fieri tamen dominum pretii ex venditione rei usurariæ accepti ab emptore bonæ fidei: nam juxta *L. 48. §. fin. ff. de Furtis, Nummus qui redactus est ex pretio rei furtiva, non est furtivus.*

Et declara-
tio.

Petes I. an mutuum acceptum sub usuris possit quis in alterum à se mutuum petentem transferre? Afferit *Angelus, Silvester, Saa, Molina, Lessius* ut refert *Castro Palao d. 4. p. 12.* Qui tamen rectius negat cum *Navarro, Lopez* & alijs, quos citat, supposito quòd præterea aliud damnum æquivalens ex carentiâ pecuniæ secundus mutuanus non præiatur: eò quòd hic onus suum nequeat transferre in alterum nisi pariter transferendo mutuum, per ipsum tamquam dominum pecuniæ de novo concedendum, non autem per primum mutuantem: ex mutuo autem hoc non potest lu-

25.
An mutua-
tarius possit
in alterum
transferre
mutuum
sub usuris
acceptum.

trum petere, sed indemnitate; damnum porro non patitur ex datione hujus mutui, sed ex acceptance prioris, quod ipsum stringit ad solvendam usuram.

trum petere, sed indemnitate; damnum porro non patitur ex datione hujus mutui, sed ex acceptance prioris, quod ipsum stringit ad solvendam usuram.

Petes II. An possit fieri pactum de reddendo mutuo in eadem quantitate, v.g. de reddendo modio frumenti, si modius fuerit mutuo datus? Resp. quando nihil aliud expressum est, tacite ex mente contrahentium censeri id ipsum conventum in mutuo, adeoque reddi posse & oportere modium frumenti, sive valor frumenti sit major, sive minor.

In pecunia verò, nisi aliud exprimitur, censetur mens esse contrahentium, ut reddatur tantumdem quoad valorem, sive in eadem, sive in alia specie monetæ. Possent tamen mutuanus stipulari de reddendo valore in eadem specie monetæ, v.g. in ducatis aureis. Quando satisfaciet quidem mutuatarius reddendo valorem, esto non quantitatem, si contingat valorem istius specificæ monetæ accrevisse. Solet nihilominus in his regionibus attendi valor diversus, currentis scilicet, & permissus per Edicta regia: item valor secundum mores Hollandicos, vel Leodienfes, aut Geldricenses, qui non conveniunt cum Brabantinis; isque qui spectatur in dando, etiam spectatur in reddendo mutuo. Posset denique in pactum mutui deduci non tam valor pecuniæ, quam quantitas, uti in frumento, dando v.g. mutuo centum ducatos aureos in specie reddendos: quando etiam ij sunt ita restituendi, sive valor sit idem, sive varius, major minorve.

Et hæc quidem regulariter locum habent, sic ut etiam quod tacite contractui inest, possit expressè in pactum deduci supponendo saltem (quod ordinarium est) pactum esse, in futuro tempore augmentum vel decrementum valoris. Quò etiam facit *c. Naviganti, de Usuris §. Ille quoque*.

Sed difficultas est, an eadem monetæ & frumenti quantitas sit reddenda, aut in pactum justè deducibilis, quando valor contractui moraliter scetebatur augendus aut minuendus. Afferunt Varii generatim, ratione desumpta ex causa mutui in quo exigitur idem, quoad fieri potest, quantum ad bonitatem, scilicet intrinsecam: propter quod talis conditio tacite inesse censetur, quæ proinde potest expressè deduci in pactum. Quòd si mutuatarius se gravatum sentiat, inquit *Viggers c. 6. dub. 16. in fine* aliam speciem contractus, v.g. emptiois dilatâ solutione juxta regulas istius contractus.

Alii tamen Doctores cõmuniùs id quidem admittunt in casu, quo mutuanus decreverat rem suam eò usque servare (detractâ æstimatione laboris, periculi & expensarum in conservatione rei alioquin ab eo adhibendarum) ut se indemnem servet: non tamen aliàs; eò quòd exigendo tantumdem

26.
Ordinariè
in mutuo
censetur
pactum de
reddenda
eadem
quantitate,
vel si mu-
tuatarius sit
de variis.

27.
An in lo-
cum bonæ
fidei certis
prævidentibus
valoris rei
mutuati
varietate
sententia
affirmati.

28.
Secundum
negans de
clarat.

Qu. II. Quibus Titulis liceat Mutuanti accipere Ultra sortem? 419

dem in quantitate reddendum, plus exigere, adeoque acciperet, quam dedit, cum oneris inaequalitate (quam iustitia contractus onerosi excludit) in ipsis contrahentibus. Nisi fortasse pars magis gravata liberaliter in onus consentiat. Ut alia proinde, etsi stipulatus foret redditionem monetae ejusdem speciei, tali casu ipsa quidem reddenda foret, sed tantum secundum valorem, non secundum quantitatem. Quare consequenter dicendum esset, in simili casu ne tacite quidem inesse conditionem de illa reddenda: nam sane, quod tacite inest, potest expresse apponi citra injustitiam. Per quod corruit fundamentum *Viggers*. Loquantur tamen Doctores de augmento valoris pecuniarii, quod non sit velut mere nominale (prout frequenter est, dum proportionate idcirco augeri solet pretia mercium) sed quod sit velut reale, in quantum scilicet plus per eandem monetam comparari potest, quam ante.

In casu vero certo praecogniti decrementi valoris rei mutuatae, Auctores contrariae Sententiae consequenter docent, mutuanti debere nihilominus eadem quantitatem esse contentum. E contra alii consequenter sententur, cum posse pacisci, ut reddatur quantitas major, seu praesenti valori correspondens, ne minus recipiat, quam dedit, utque non teneatur subire hoc incommodum, qui est contra sentire nequit commodum aucti valoris.

29. An si moneta ejusdem speciei sit ex pacto reddenda, nam satis sit reddere, nisi interest ex auctoritate.

Potes III. An si mutuo inito de reddendis totidem nummis ejusdem monetae, contingat istam monetam prohiberi, sic ut amplius nil valeat, quam massa quaedam argenti (uti circa martas Hispanicas aliquando hic contigit) satisfaciat nihilominus mutuatarium totidem postea reddendo? Afferit *Maldernus Tr. 5. c. 3. sub. 20*. Sed ratius negatur: eo quod principalis intentio contrahentium versetur circa mutuum solvendum in communi pecunia, cujus quoniam variae sunt species, eligitur ista particularis, quae cum desinat esse pecunia, nequid per illam satisfieri praesentia intentioni magis, quam si tantumdem redderetur argenti carentis sigillo, quo talis moneta moraliter caret, quatenus cessat acceptatio legalis ad commercia publica. Unde perinde est, ac si nummi tales amplius nulli extarent: quo tamen casu indubie deberet mutuatarium solvere alios nummos aequivalentes.

QUESTIO II.

Quibus ex titulis liceat mutuanti accipere ultra sortem?

30. Tituli mutuo conjuncti esse possunt, damnum emergens, lucrum cessans, periculum fortis, & quidam similes.

Damnum emergens locum habet in rebus jam acquisitis, puta si occasione pecuniae mutuata non possis domum ruituram reparare, vel causam justam in judicio prosequi, vel alimenta cogaris carius emere, vel defectu frumenti nequeas agrum seminare, &c. Lucrum cessans est carentia justici lucri alias acquirendi, occasionata ex mutuo. Uterque hic titulus comprehenditur sub nomine interesse *L. Un. C. de sententijs, quae pro eo quod interest profervuntur*.

Quid damnum emergens.

Quid lucrum cessans.

Hi tituli, si verè subint, & ratione mutui orientur, potest mutuans juxta communem & veram sententiam (etsi olim varii, praesertim Canonistae contradixisse referantur) aliquid recipere supra sortem, ipsum deducendo in pactum: merito enim mutuantes, uti & Montes, stipulantur suam indemnitate. Neque ratio patitur, ut mutuantes gravamen istud teneantur subire, sed potius ut ipsi mutuatarium, in quorum commodum cedit mutuum. Sunt denique tituli hi à mutuo distincti, & pretio aestimabiles. Quare tunc nil recipitur ultra sortem ratione mutui.

31. Ex his titulis etiam in pactum deductis potest quid exigi supra sortem.

Et quamvis in contrarium referatur *Scotus 4. d. 15. q. 2. n. 26*. Nam ibi juxta *Cavelum in Scolio* solum vult non esse constitutum pretium super periculo ob speciem mali, prout explicatur *D. Thomas q. 78. a. 2. ad r.* Deinde loquitur de pacto, quod semper in mutuo addi posse, intendebatur per argumentum allegatum ad justificandas generatim usuras: constat autem non semper esse locum tali periculo interesse, & quamquam foret, adhuc non fore locum pacto, si (ut mox dicitur) mutuatarium de periculo nolit pacisci, paratus refundere, si quid interesse deprehensum sit. Alioquin *Scotus num. 18*. apertissime communem doctrinam tradit, dicens: *quandoque licet accipere ultra capitale ex pacto, quod subdit tripliciter posse fieri. Secundus autem modus, quo id licet secundum ipsum est ratione interesse. Debitor enim ex cuius solutione creditor notabiliter damnificatur tenetur de justitia satisfacere creditori de interesse.*

Oppositum male adscribitur Scoto.

Potest autem in pacto deduci ipsum damnum emergens vel lucrum ratione mutui cessans, quod reperietur postea evenisse: & tunc est à mutuatarium praestandum, quancumque id evenierit, si autem id non appareat evenisse, liber est. Potest quoque mutuans (si mutuatarium ita cupiat, cui alioquin liberum esse debet, experiri aleam eventus) ab initio pacisci de damno vel cessante lucro, quantum nempe valet probabilis eventus, seu periculum damni, vel spes justici lucri cessantis, sic ut mutuatarium solum teneatur ad summam taxatam, sive tanti, sive pluris, sive minoris interesse contingeret. Cum enim possit mutuans stipulari indemnitate, quidni incertum ejus eventum ad certum pretium bona fide redigere, sicque aleam eventus vendere?

32. Interesse duplici modo potest in pactum adduci.

33.
Requiritur,
ut sit fun-
datur In-
teresse.

Compen-
satio lucri
cessantis an
exigi possit
statim sa-
cienda.

34.
An et lo-
cus sit, si
mutuans
servet aliam
pecuniam
otiosam.

35.
Quid cen-
sendum de
periculo
sortis amit-
tenda, aut
difficiliter
recuperan-
da.

36.
Assuratio
mutuarius
an fundat
iustum lu-
crum in
mutuante.
Opponitur
c. Naviganti
de Usura.

Debet nihilominus damnum emergens aut iustum lucrum cessans non esse imaginarium, sed moraliter certum aut saltem probabiliter futurum: aliis non foret aestimandum. Si præterea non sit conventum de eo præstando, & mutuarius non fuerit in mora culpabili reddendi mutuuum tempore debito, ipse ad nil tenetur: cum nec sit causa iniusta lucri cessantis vel damni alteri emergentis, nec ad compensandum se obligarit ex contractu. Insuper compensatio lucri cessantis debet fieri demum post aliquod temporis intervallum: si enim pactum fuerit de dandis statim v.g. quatuor ultra sortem v.g. centum, revera non forent centum mutuo dati, sed nonaginta sex; adeoque postea exigendo centum fieret iniustitia.

Quod si mercator aliam pecuniam otiosam teneat, quam non decreverat negotiationi exponere, adhuc locus esse potest lucro cessanti, quando saltem pecuniam istam prudenter reservat in casu seu necessitates occurrentes: verè enim tunc ei cessat lucrum ex mutuo. In quo contra *Cajellanum, Toletum, Petrum Navarra* & alios id censet *Molina, Salas* & plures alii, etsi illa pecunia reservetur ex avaritia aut pusillanimitate: eò quod cum nihilominus eam nolit impendere, revera cessare ei videatur lucrum ex mutuo. Quamquam juxta *Lugo disp. 25. sect. 6. §. 1.* aliud præterea lucrum eidem tunc cesset ex propria voluntate, ratione pecuniæ scilicet, quam otiosam relinquit.

Sicut porrò de periculo damni secuturi potest mutuans pacisci: sic & ratione fundati periculi ipsius sortis, difficultatis, & expensarum (quæ in recuperatione merito timentur, quando v. g. mutuarius est ignotus, dubiæ fidei, bonorum decoctor, avarus &c. subsuntque frequenter, sic ut dum de redditione agitur, pro gratitudine sæpe rependatur inimicitia) potest aliquid exigi; cum periculum istud, quod in gratiam mutuarii subitur, estque à mutuo separabile, sit pretio aestimabile. Quæsiadmodum & pro fideiussione ac assicuratione talis debiti pretium idcirco exigi potest; & res carius vendi huiusmodi emptori. Et quamvis mutuarium determinatè cogere non possis ad tale factum (novi mutui ipsum obliges ad onus pretio aestimabile superadditum) potes tamen exigere, ut vel incertum dinem amoveat, vel ipsam compenset. Unde cessat in casu sufficientis cautionis vel fideiussionis.

Præterea cum per mutuuum transferatur dominium sortis in mutuarium, manet penes ipsum sortis periculum; de quo proinde, velut pretio aestimabili, potes cum eo, si velit, pacisci juxta communem Doctorum sententiam, contra Nonnullos. Pro his autem facere videtur c. *Naviganti, de Usura*, ubi Gregorius IX. ait: *Naviganti*

vel eunti, ad nundinas certam mutuans pecunie quantitatem, eò quod suscipit in se periculum, recepturus, aliquid ultra sortem, usurarius est censendus. Ad quod tamen Doctores respondere conatur diversimodè: nempe, quod agatur de eo, qui cogit mutuatum ad pingendum mutuo huiusmodi assicurationis contractum: vel de foenore nautico, quo non solum ob periculum, sed simul ob mutuuum dabatur menstruum lucrum: vel (ut *Molderus Tr. 5. c. 2. dub. 9.* & *ex Deco VViggers c. 7. dub. 7. nu. 103.* sed non satis oppositè ad constructionem textus) esse sermonem de periculo ipsius mutuarii, quo non obstante exigatur à mutuante lucrum supra sortem: vel de suscipiente periculum, quod tamen verè non subest, aut non tantum, seu non proportionatum lucro: vel de præsumptione fori externi, ob frequentem in hac re defectum. Denique *Tuldenus in Cod. De nautico foenore*, & varii, tum Theologi, tum Jurisperiti, censent textum esse vitiatum, adeoque legendum esse: *Usurarius non est censendus*. Cum supposito vero periculo, & ad pretium proportionato, spontaneoque mutuarii consensu, non sit apparentia usuræ in hoc pacto, in quo nisi ratione mutui exigatur: cumque contextus idem vehementer indicet, in quo alia exempla subjunguntur, in quibus pariter non subest usura, idque non per adverbium (ut deberet aliis fieri) sed conjunctivam copulam quoque; subditur enim: *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore &c. non debet ex hoc usurarius reputari &c.*

Superest adhuc titulus carentiæ pecuniæ aut illam non repetendi ante certum tempus. Quem sufficere Pauci DD. sensisse referunt. Verum negant communiter sine Theologi, quorum varii censent oppositam sententiam esse valde periculolam in fide, & usam aperire usuris. Ex ea enim sequi videtur, licere lucrum aliquod ex omni mutuo, utpote cui semper inhaeret carentia pecuniæ, & obligatio non repetendi ante certum tempus. Ratio communis doctrinæ est, quod huiusmodi carentia sit mutuo intrinseca; adeoque dum illius ratione aliquid exigitur, ratione ipsius mutui exigi convincitur: hoc autem est usurarium. Mutuum siquidem ex natura sua gratis dandum, adeoque benefica obligatio mutui gratis admittenda (quod & in ceteris contractibus usu venit: nam non pro venditione, sed re quæ venditur aliquid exigi potest) onus autem quod secum trahit, redditione sortis compensatur ad æqualitatem. Et quamvis dari possit ad tempus majus vel minus, pro libitu mutuarii, ob extensionem tamen temporis seu termini nil potest exigi magis, quam ob hoc quod quantitas seu summa major pecuniæ sit mutuata. Estque hoc ipsum, quod in usura antiqui Doctores redarguunt; quod scilicet

Varia ref.
possum.

37.
Non possit
carentia
pecuniæ
obligatio
non repe-
tendi ante
certum
tempus.
Preparatur
mutui
repetendi.

scilicet in ea tempus vendatur. Ex quo utique nullum onus æstimabile accedit mutuuario, præsertim extrinsecum tali individuo mutuo, sepositis (quæ seponuntur) omnibus alijs incommodis, eorumque periculo. Immo videtur potius favor accidere, quatenus interim fors subducitur ejus curæ, & casibus fortuitis, in quibus ipsa mutuuario tamquam domino interea periret. Estque etiam post annum pecunia ejusdem domino utilitas (quæ interim nullâ caret distinctâ ab ipsa pecunia) cuius modò. Aliàs sanè mutuarius committeret injustitiam, seposito etiam speciali pacto, si redderet post annum præcisè centum, quæ acceperat, absque superaddito: utpote qui redderet minus quàm accepisset. Quod est contra omnium fidelium sensum, qui censent, & totâ retrò antiquitate censuerunt, esse justissimum & purissimum mutuum, si quod acceptum est, præstituto tempore in simili reddatur, v. g. centum pro centum. Id ipsum efficaciter ex eo convincitur, quod non sine usuræ seu injustitiæ labe res carius justo vendatur ob dilatam præcisè solutionem; uti patet ex c. *Cohæsit*. de *Usuris*, quod tamen falsum foret, si præsens pecunia sit per se majoris valoris, quàm non præsens. Ex quibus patenter objectioni quorundam satisfactum est.

38. Cur carentia pecuniæ nequeat pretium imponi.

Nec refert, quòd videatur carentiæ pecuniæ pretium imponi, uti alijs rebus & oneribus. Quò adduci posset stylus mercatorum in emporijs tale pretium taxantium. Non refert, inquam: quia carentia pecuniæ non magis, quàm ipsum mutuum, est pretio æstimabilis, uti sunt alia, quorum pretium justè taxatur. Est pecunia quidem instrumentum artis negotiationis, mediante industria & æquitate in commutationibus, sed de se omnino sterile est; neque pro ejus usu principali potest quidquam exigi præter sortem, cum ejus usus sit alienatio, adeoque transeat in dominium mutuarii, qui pro usu rei suæ nõ est alteri debitor. Quamvis & pecunia commodatò daretur ad alium usum secundarium, v. g. ad ostentandum, aut pompam, reservato dominio, potest pro usu & quasi elocatione rei suæ dominus aliquid exigere juxta receptam Doctòrum sententiam.

39. Praxi Mercatorum declaratur.

Praxi verò mercatoriâ, ut justa sit, non taxatur pretium carentiæ pecuniæ præcisè, sed comprehenso interesse, quod ex illa supponuntur mercatores pati. Verguntque eò hujusmodi ordinationes, ne cuius ad nutum liberù sit in foro externo arbitrari suum interesse cum gravamine immodico debitorum. Itaque (ut rectè *Zypæus in Analyfi Jur. Pontif. l. 5. Tit. de Usuris n. 2.* loquens de usu Bullæ Antuerpiensis) is ipse usus ducitur ad rationem verisimilis indies lucri, non carentiæ tantùm. Quare hoc pretium interdum est sex pro centum, aliquando sep-

tem, octo, vel amplius, habitâ ratione copiarum vel inopiæ pecuniæ, multitudinis cambiorum, mercimoniorum, omniumque lucrandi rationum (ob quarum parvitatem hodie Antuerpiæ pretium hoc satis exiguum) vetante Carolo V. ne, sub pœna usuræ & nullitatis, unquam mercatores ultra duodecim in centum recipiant, idque non nisi ad annum, exclusis etiam non mercatoribus, sub pœnis usuræ & confiscationis pecuniæ, quæ sic ab eis ad lucrum data fuerit. Vide *Codicem Belgicum V. Voecker, & Zypæum sup.* Contractus quoque, quibus pecuniæ pupillare dantur mutuo seu (ut vulgò loquuntur) in deposito sub annuo lucro, quod interesse vocant, & cum facultate repetendi capitale pro nutu, declarantur usurarii & nulli c. 4. Tit. 23. Synodi Cameracensis anno 1586. Idemque firmavit Regis Edictum eodem anno subsecutum: in quo tamen permittuntur priùs initi contractus in legitimos reditus mutuari, sublata facultate repetendæ sortis. Quod omnes Belgii Provincias tangere nota *Zypæus sup. n. 1.* eò quòd non sit constitutum juris novi, sed declarativum veteris contra usuras.

An autem vel qualiter titulo pœnæ conventionalis possit aliquid exigi à non redente culpabiliter mutuum tempore præfixo, colligi potest ex dictis *disp. 1. de Contract. in gen. q. ult.*

QUÆSTIO III

An Montes pietatis sint immunes ab Usura?

MONS pietatis solet describi cumulus, pecuniarum præsertim, aut etiam alterius rei mutuabilis, puta frumenti (prout alibi est per Nostros erectus Mons frumentarius) collectus ad indigentium necessitates sublevandas, mediante mutuo. Vel (ut colligitur ex Bulla Leonis X. infra citandâ) est pauperum relevatio in mutuis eis publicâ auctoritate faciendis, ex tali mirum cumulo. Vulgò etiam sumitur pro loco, in quo est iste cumulus. Unde *Tridentinum sess. 22. c. 8. 9. & 11.* inter loca pia ab Episcopo visitanda numerat etiam Montes pietatis.

Quid Mons pietatis.

Originem cepit Perusini in Italia à viro venerabili F. Barnaba, Interanenensi Ordinis Minorum, cujus prædicatione fuerunt permoti fideles, ut ad Montis constitutionem copiosè elemosynas subministrarent, unde pauperes antea per sanguifugas usurarios incredibiliter oppressi in indigentijs sublevarentur. Quod sanctum institutum per alias pleraque Italiæ civitates propagarunt alii, potissimum ejusdem Ordinis, viri doctrinâ & sanctitate percelebres, B. Jacobus à Marchia, Angelus à Clavasio, &

41. Unde originem traxerit.

præ ceteris: Thaumaturgus ille Bernardinus Feltrensis, & alii: ea videlicet lege, ut nil petatur aut speretur ratione mutui, solumque pro indemnitate Montis, puta impensarum ministrorum, & rerum ad Montis necessariam conservationem pertinentium, sine ipsius Montis lucro, moderatum quid & necessarium (puta annuè duo vel tria in centum) à mutuarijs præstetur.

Quæ prima in fine inscriptionis legitur.

42. Varii Pontifices Montes probaverunt.

Approbarunt. Dein diversis Montes suis diplomatibus diversi successivè Pontifices, Pius II. Paulus II. Sixtus IV. Innocentius VIII. Alexander VI. ut refert *Vad. d. in Annal. Minor. ad annum 1474.* adjungens varias Doctorum virorum, præsertim Ordinis Prædicatorum, contradictiones, & in eo prætextu fundatas, quod usurarii apparet. In quem finem etiam edidit *Cajetanus* anno 1498. proliam Tractatum sub Alexandro VI.

Definitio Leo X. cum Concilio Lateranensi.

Tandem in *Concilio Lateranensi ult. sess. 16. Bulla. Inter multiplices Leo X.* commendans in contradicendis studium seu zelum justitiæ, in defendentibus amorem pietatis & veritatis, omnibus Concilii Patribus, uno denotato, nempe Hieremia Archiepiscopo Tranensi, ad stipulantibus, negotium definitivè his verbis: *Sacro approbante Concilio declaramus & definimus, Montes pietatis antedictos, in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum ad illorum conservationem pertinentium, pro eorum indemnitate duntaxat, ultra sortem, absque lucro eorundem Montium recipitur, neque speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præstare, neque ullo pacto improbari: quin immo memoriorum esse, ac laudari & probari debere tale mutuum, & minime usurarium putari, licetq; illorum pietatem, & misericordiam populis prædicare, etiam cum indulgentijs à S. Sede Apostolice: eam ob causam concessis &c. Omnes autem qui contra prædicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis lata sententia poenam incurrere volumus.*

43. Dicitur Socii post Concilium notatur.

Unde mirum est *Sotum* 16. de *Just. qu. 1. a. 6.* adhuc ausum fuisse huic apertissimè veritati contradicere. Qui quidem *scivole* allegat auctoritatem *Thome de Vio* Generalis Ordinis Prædicatorum, postea Cardinalis *Cajetani* (qui Concilio interfuit) in Tractatu præcitato; utpote scripto ante Concilium: Et quamvis ipse definitioni Concilii non fuisset stipulatus (ex actis Concilii solum patet de contradictione unius Archiepiscopi præfati; immo sessioni 10. non apparet *Cajetanus* interfuisse) an inde possit ipsa labefactari? Indignum est quoque viro tanto, quod ait definitionem hujus rei, magis ex philosophia morali, quam sacris litteris pendentem, non spectare ad Concilium: quasi verò ad illud non spectet, determinare questiones rerum, à quibus animæ salus pendet.

Sed & ex sacris Litteris aperte constat contractum mutui esse licitum & bonum, si nullà iniquitate usuraria aut affini maculetur: unde per *Securum* theologicum satis evidenter infertur, licitos esse Montes, de quibus hæc sermo: utpote in quibus nil exigitur ratione mutui aut ad lucrum, sed solum ad indemnitatem Montis, ad quam utique adstringi non debent mutuantes, seu qui pecunias in gratiam indigentium donarunt, sed ipsi mutuarii, singuli pro rata: cum (ut præmittitur in definitione *Leoni X.*) *regula juris habeat, quòd qui commodum sentit, onus quoque sentire debeat.* Et planè experientia ipsa aperte ostendit, quantum commodum reipublice Christiane ijs in locis res ista attulerit, in quibus ante occlusarum per illam usurarum voraginem pauperes erant gravati ad triginta vel plura in centum.

44. Probatur ratione Theologica.

Id ipsum patet inspectis ordinarijs conditionibus Montium, scilicet, ut serviant mutuo pro pauperibus loci, ad certum tempus v. g. ad annum vel paulò amplius concedendo; ipsi verò pauperes seu indigentes mensuè denarium, vel quid leve (quod annuatim conficiat duo vel tria in centum) contribuunt, pro necessarijs ad conservationem Montis: ac serviant etiam pignus pro securitate Montis necessariam: quòd quidem, & tempore præscripto non fiat solutio, vendatur, superfluo pretii reddito ipsi mutuanti. In quibus planè nil nisi justum, sanctum & rationale apparet.

Et ex ipsi Montium conditionibus.

Nec refert; quòd majori tempore mutuum retinentes, plus contribuere debeant: id enim fit non ratione dilati mutui, sed quia par est, ut qui diutius commodis Montis fruuntur, quorumque pignora diutius custodiuntur, plus pro indemnitate Montis contribuant.

45. Occurrit objectioni.

Sed graves & speciales sunt difficultates contra Montes in Belgio auctoritate Alberti & Isabella Archiducum anno 1619. erectos, quas examinat & dissolvere conatur *Lessius* in *Appendice de Montibus pietatis, &c.* *Vogers* Tr. 5. c. 7. dub. 3. qui videri possunt.

46. Montes Belgii viginti sex annis instituti.

Oriantur autem difficultates ex eo, quòd cum non essent, qui sufficientem pecuniam pro erectione Montium gratis tribuerent, pecuniæ sint ad censum assumptæ, quem quidem censum annuatim Mons ipse persolveret; ex quo non solum duo vel tria pro expensis ministrorum & necessarijs ad conservationem Montium Italicorum, sed quindecim in centum à mutuarijs in principio solvi oportuerit, pro ipsius Montis perfecta indemnitate, solutis nempe censibus, & sumptibus factis in domus emptione & aptatione.

Quare

De his itaque censibus est difficultas, quòd videantur carere fundamento; ut proinde pecuniæ videantur à parte rei solutum datæ mutuo ipsi Monti, sic ut emptores.

47. Dicitur quod pluribus proponuntur difficultates.

Prima diff. cultus.

tōres talium censuum verē ditescant seu lucrētur ex mutuo. Non enim possunt cen- seri redditus reales, cū Mons præter pecu- nias ad censum datas parca habeat, quæ nullatenus sufficiunt, ut ferant tot annuas pensiones. Non etiam personales ex toto, vel ex parte: eatenus enim deberent fundari super ipsis personis mutuo indigentibus (ut omnino fatendum est: cū ne- que civitates, neque superintendentes se- suaque obligent) quæ plerumque admodum misera & afflictæ non sunt frugifera, præ- fertim vix sint ferendo fructus tot an- nuarum pensionum.

Secunda difficultas.

Alterā difficultas est, quod cū mutua- tarii initio debuerint dare quindecim in- centum, postmodum solverint dumtaxat duodecim, & futuris temporibus adhuc minus daturi putarentur, puta quinque vel sex. Quod si etiam ad hæcenus succes- sum non habuerit, ob casus seu difficulta- tes extrinsecas, quæ hic omnibus satis nota sunt) non videtur posse fieri, nisi Mons ex mutuatione ditescat; quod est illicitum, ac usurarium; ut proinde cautela seu conditio contraria providē semper fuerit in Montium Italicorum erectione, & facta per Leonem X. confirmatione adjecta.

48. Observatio quædam.

Fatendum quidem, quod propter has & alias difficultates seu rationes optandum fuisse pro majori securitate, Montes hic fuisse aliter institutos, quemadmodum in Flandria Brugenses suum instituerunt ex pecunijs liberali manu contributis, quibus aliæ & aliæ similiter largitæ accedunt ad ditationem justissimam Montis. Quia tamen institutio non apparente spe modi melioris ita peracta est principali auctori- tate, prævioque iudicio octo Episcoporum, qui Mechliniæ ad hoc anno 1617. convenerant, nec non præcipuorum Be- gii Theologorum, aliquod remedium exigente necessitate reipublicæ in paupe- ribus per usuras gravissimè oppresse, con- stabimus ad præactas difficultates respon- ditæ.

49. Ad priorem difficultatem respon- ditur.

Et ad priorem quidem Resp. Censuum fundari super Monte, ejusque bonis, tam mobilibus, quam immobilibus, ac jure exigendæ sufficientes pensiones à mutua- tarijs præstandas, Residente in communitate indigentium mutuo ut sic; unde mo- ralis oritur securitas (casus fortuitos & ra- ros secludo, qui etiam in realissimis hy- pothecis causant caducitatem) in ipsis emp- toribus censuum: maxime cū capitale ipsum reddituum, saltem in valore sit asse- curatum, quatenus manet, partim in spe- cie, partim in pignoribus, partim in ædi- ficijs: quæ emptores reddituum possunt excutere. Et quamquam dicerentur redi- tus ex parte personales (quorum prohibi- tio passim peratur in Belgio non vigere) fundati ex parte super ipsis personis mu-

tuo indigentibus seu earum communitate ut sic, ea satis est fructifera quantum ad præiens sufficit. Ut interim non tacēam, pluribus pecuniarum dantibus cessare licet; quibus proinde respondere possent præsta- tio annua ultra sortem, etiam ex mutuo, in quantum deficeret fundamentum veri censūs.

Ad posteriorem difficultatem responde- ri potest, aliqualem diminutionem taxæ seu pensionis sperari & provenire posse ex eo, quod piorum largitiones & legata paulatim accedant, redditus vitales cū e- molumento Montis evanescant, aut etiam non vitales remittantur; census ad num- mum 16. creati, ob plurimorum in prin- cipio minorem fidem erga Montium suc- cessum, redimantur, alijque ad nummum 20. aut 25. aut alium creentur; residuum ex pignoribus dividendis Monti cedatur à mutuarijs. Plura etiam in principio erant onera primis annis solvenda, & paucio- res mutuarii, ea ferentes, ratioque dicta- bat, ut singuli anni, quantum morali- ter & congruè fieri potest, sua ferant onera.

50. Ad poste- riorē res- pondetur.

His addi posset (quod nonnulli viri do- cti dudum responderant) Principem posse tributum imponere persolvendum à pe- tentibus mutuum, quod Monti applicet, ut inde ditescat. In qua responsione est quædam plausibilitas primâ frōte appareat, tamen reverà Principes nostri nunquam hujusmodi vectigal se intēdere intuarunt. Tributum quoque istud æqualiter (si fieri posset) imponi convenisset mutuo Mon- tium, & aliorum, puta mercatorum quo- tidie mutuantium. Gravissimum quoque id foret onus pro miseris & indigentibus ho- minibus; qui cur stringantur cum tanto gravamine prospicere levamini posterorum fortassis post tempus immemorabile securo- rum? Equius profectò tributum hoc gene- raliter aut minus indigentibus imponeretur. Denique hanc viam caperent sceleratores pro palliatione suarum usurarum, veluti acceptarum ratione tributi seu vectigalis mutuarii volentibus impositi à Principe, cu- jus ipsi sint redemptores, hoc nimirum no- mine Principi pendentes annuatim gravem & determinatam pecuniæ quantitatem.

51. Alia res- pōso dis- cutitur.

Peter, in quo differant hi Montes pie- tatis à mensis Lombardorum (sic ab anti- quo vocantur ab ijs, qui prius ab ea Na- tione illud exercitium in has terras intule- runt) seu scēncribus, qui tamen habiti sunt semper pro usurarijs? præsertim cum ex his varii non majorem modò pensio- nem exigant, quam hi Montes pietatis. Resp. differre in eo, quod hi non solum pe- tant pensionem pro sui indigentia, titulive circa Montes concurrentibus, sed etiam ex- cessivum lucrū ultra sortem, ut ex ipso mu- tuo ditescerent. Si enim solum ratione lueri cessantis aut damni emergentis, similive

52. Lombardo- rum mensis an usura- rie.

titulo exegissent, quantum precise satis (sunt Montes) immerito fuissent habiti, etiam apud Principes, tamquam usurarii. Enimvero ex Edicto Caroli V. anno 1545. (ut refertur in *Codice Belgico V. Woeker §. 8.*) servantes hujusmodi apertas mentas mutui, & participantes, arcebantur ab Ecclesia tempore divini Officii, sub poena amissionis privilegiorum. Nolim tamen damnare eos, qui lucro, quod ex negotiatione ipsis proveniret, relicto, in commodum indigentium auctoritate Principis (quae his in locis requiritur) mentam mutui erigunt, collectis undique & in commodum indigentium servatis pecuniis, se suosque ad id muneris impendunt, si moderatam pensionem exigant pro rata titulorum illam permittentium. Quod an hodie fiat, est facti, pensatis per Peritos circumstantiis judicandum.

QUAESTIO IV.

De Poenis Usurarium & Cooperatoribus eorum.

53. *Quinam Usurarii manifesti.*

USURARIJ manifesti variis subjiciuntur poenis. Manifesti autem censentur juxta *Lessium, Wiggers, Bonacina & alios*, qui sunt tales vel evidentiæ facti, ut nulla possit tergiversatione celari, vel iudicis confessione, vel legitimâ probatione, vel denique sententiâ iudicis. Aliqui vero requirunt simpliciter declarationem iudicis, qua saltem (si crimen adeo notorium sit, ut nullo colore tegi queat) pronuntietur super notorio, esto non servato tunc ordine iudiciario; uti censet *Castro Palao d. 4. p. 29.*

54. *Invalida eorum testamenta.*

Inter poenas temporales prima est inhabilitas activa, nisi poenitens restitutionem aut de ea idoneam cautionem ante mortem praestet *c. Quamquam, de Usuris in 6.* Sub testamentis autem (quorum confectio non sit quis interfert etiam interdictum) comprehenduntur quoque codicillos, & generatim quamlibet ultimæ voluntatis dispositionem (quæ generatim venit sub nomine testamenti) habet *Glossa* communiter recepta; ne alioquin constitutio ista facile queat eludi: praesertim cum hodie testamenta vix differant a codicillis. Testamentum quoque ante usuras publicè acceptas factum per eandem irritatur, nisi per poenitentiam finalem convalescat. Quod si delictum post mortem demum manifestum, testamentum in mortuis confirmatum manet ratum. Vide *Molina d. 334. post med.*

Sunt jure infames.

Secunda est infamia juris (cujus effectus alibi ostenduntur) *L. 20. C. Ex quibus causis infamia irrogetur, & c. Infames 3. q. 7.* Per poenitentiam tamen recuperari famam ex æquitate canonica, plures tradunt cum

Baldo, Felino & aliis apud Castro Palao d. 4. p. 30. n. 3.

Tertia, quod alienigenis permitti nequeat habitatio, sive gratis, sive locata à quopiam domo *c. 1. de Usuris in 6.* ubi & censuræ infliguntur Ecclesiasticis, & infligendæ praescribuntur personis laicis.

Eis, si alienigena sint, concedi nequis hujusmodi.

Inter poenas spirituales prima est, quod non possint admitti ad confessionem, nisi prius pro posse satisfaciant, vel cautionem idoneam (quæ est pignoratitia, vel fidejussoria, vel quando aliam praestare non possunt, juratoria) praesentent modo praescripto *c. Quamquam cit. aut saltem æquivalenti.* Si autem periculum sit in mora, possunt verè poenitentes absolvi, obtentâ facultate admonendi Episcopum de promissa restitutione, ut si convalescant ad illam compellantur, vel ipsis mortuis eorum heredes, *c. Tria, de Usuris, & c. fin. de sepult.* ut advertit *Navarrus c. 17. n. 279.*

Qui arcebantur à Sacramento poenitentiae.

Secunda est, quod arcebantur à Sacramento altaris, *c. 3. de Usuris.* Ex quo tamen non rectè quidam inferunt eos arceri universim à communione fidelium, etiam in divinis Officiis. Quamvis jure divino naturali tamquam publicè indigni repellendi sint etiam ab aliis Sacramentis.

De Excommunicatione.

An etiam communione fideliu.

Tertia, quod arcebantur ab oblationibus (intellige cum *Suarez d. 31. de censur. s. 2. n. 7. & 9.* quæ fiunt sub offertorio, seu inter Missarum solemnias (ut excludantur eae, quæ ab ipsis dantur clericis tamquam pauperibus, vel tamquam Missæ aut laboris stipendium, aut ratione primitiarum, vel decimarum) sub poena suspensionis ab officio, à clerico eas acceptante ipso facto incurrendæ, donec ad arbitrium Episcopi satisfecerit, addito (quod tamen est ferendæ sententiæ, nec eò usque impedit licitam retentionem, si res oblata sit talis, quæ licet ad eas poterat ab usurario donari) ut etiam reddere compellatur acceptas. Poenam tamen hanc post *Extrav. ad Evitanda* solum concernere usurarios specialiter damnatos per sententiam notat *Suarez sup. n. 10.*

Quibus arcebantur ab oblationibus.

Quarta poena est privati Ecclesiasticæ sepulturæ (quæ scilicet fit in loco ad id specialiter ab Ecclesia deputato) *c. 3. cit. ubi clericus sepulturæ tradens suspenditur ab officio* & *c. Quamquam, de Usuris in 6. & c. Clem. 1. de sepult.* nisi praeserterit realis restitutio, vel sufficiens de ea cautio *c. Quamquam.* Concernit tamen hæc poena juxta *Lessium c. 20. dub. 22.* solos usurarios specialiter denunciatos post *Extrav. ad Evitanda.* Profanatio autem loci, & exhumatio jam sepulti, non habet hic locum, uti in excommunicato; utpote nullo jure statuta. Excommunicantur verò, & donec Episcopo satisfecerint absolvi prohibentur *Clem. cit.* praesumentes sepelire. Quo verbo comprehenduntur Sacerdos officiator, mandans sepeliri, vespillo; non autem qui sepulchrum effossa humo facit, funus comitatur, huiusmodi ad

Quibus privati Ecclesiasticæ sepulturæ.

Qu. IV. De Poenis Usurariorum, & Cooperatoribus eorum. 425

nos ad sepulchrum decantat. juxta Suarez disp. 12. de Confur. sect. 4. n. 10. & seqq.

De poenis clerici manifesti usurarii vide Molina sup. De iudice, ad quem spectet cognoscere de delicto, vide eundem disp. 333.

58. *Que obligationes cooperantium usurarii, ex horum aut mutuatorum parte se tenentur.*
 Circa obligationes cooperantium usurarii non est difficultas quoad eos, qui partes mutuatarii gerunt, cui potius favorem præstant. Quales sunt, qui domum feneratoris vel occasionem talis mutui inquirentibus ostendunt, pignora deferunt, pecuniam ejus nomine accipiunt & cum usuris reddunt. Qui verò partes mutuantis gerunt, eum inducendo ad usuras, tenentur in defectum illius ad restitutionem tamquam efficax causa damni, instar illorum, qui suadent alteri furtum, juxta communem Doctorum sententiam contra Nonnullos; nisi forte gratiam se mutuario præstare confidant, ex cujus consequenter parte tunc se tenent.

59. *Principum & Magistratum.*
 Principes & Magistratus, eisque subservientes, graviter peccant & ad restitutionem tenentur, urgentes mutuarios ad solvendas usuras promissas. Possunt tamen ob majus bonum reipublicæ, si sint Principes supremi, alioquin de horum consensu, usuras permittere, personas usurariorum contra infestationes tueri, & si ita necesse sit, assistentiam repetentibus usuras solutas negare ex natura rei loquendo: prout in variis aliis rebus non datur actio in foro externo.

Immo tanta posset esse boni publici necessitas juxta *Malderum Tr. 5. c. 3. dub. 24.* ut ex natura rei possent mutuarios in foro exteriori compellere ad solvendas usuras, esto indebitas, ad quas se compulsi ex justa causa promiserunt publico feneratori, bono communi prævalente bonis privatorum. Ad quod allegatur præxis vigens in statu Ecclesiastico seu Papali apud *Navarrum Consil. 33. de Usuris.* Ob prohibitionem tamen juris Canonici (quod equidem cessat obligare in gravi necessitate) dispensationem Pontificum requirit *Malderus sup.* & alii. Nam c. *Rost mirabilem de Usuris* præcipit Innocentius III. ut per Principes compellantur Judæi remittere usuras; & *Clem. Unio. eod.* sub pena excommunicationis, incurrendæ à præsumptibus, prohibet (loquens tamen de Magistratibus inferioribus) ne quod solvantur usuræ, aut solutæ, cum repetantur, non restituantur, judicare præsumant.

60. *Famulorum.*
 Famuli subeuntes ministeria indifferenter in commodum æquè mutuatorum, atque ipsius usurarii vergentia (qualia sunt numerare sortem, registrum facere, pignora custodire &c.) ad illi tenentur, neque invitis, sed plenè consentientibus mutuatariis faciunt. Secus est de iis, qui usuras nomine domini stipulantur, exigunt &c. (Idemque est de procuratoribus, nego-

tiorum gestoribus, nomine alterius usuram excentibus) adeoque in ipsas actiones injustas propinquè influunt. Mutuatarii tamen non ita æstimant, neque cessant se ab his lædi, uti à domino, sic ut velent ab iis restitutionem, aut saltem non ita, quin rogati libenter remitterent. Si etiam simpliciter eis significant voluntatem domini, non inflectendo eorum animos, aut urgendo, apparet eos excusari posse. Prout etiam juxta *Lessium 2. 20. dub. 21. in fine* (qui refert *Sivestrum*) Proxenetæ, etsi peccent, saltem à restitutione exculantur (tamen si *Castro Palao sup.* eos faciat restitutioni obnoxios) qui pecuniâ indigentes quærent, & ad usurarium ducunt absque dolo vel fraude, eò quòd non faciant eis injuriam.

Tabelliones præterea seu Notarii confidentes instrumentum contractûs usurarii, ex quo mutuatarii cogantur solvere usuras, v.g. prætexendo patium honesti tituli seu contractûs, recensentur inter operadores obnoxios restitutioni. Ordinariè tamen exculantur, eò quòd hujusmodi instrumenta faciunt sciente & consentiente ipso mutuario: etsi peccent contra suum juramentum susceptione officii emissum, ut notat *Lessius sup. n. 180.* Si quoque qualitas contractûs exprimat, vi instrumenti non poterunt usuræ exigi: nisi forte alicubi vigeret de hoc iniquum statutum.

Denique famuli subservientes in iniquis contractibus plerumque exculantur ratione bonæ fidei; eò quòd nimirum ignorent iniquitatem eorundem, sed potius supponant æquitatem eorum, dum aliud eis positivè non constat, qui in consilium secretius dominorum non vocantur.

Heredes usurarii tenentur ad onera defuncti pro viribus hereditatis, etsi non singuli in solidum. Si non sint usi beneficio inventarii, tenentur etiam ultra, ex jure communi præsumente plus fuisse in hereditate. Quòd tamen in conscientia non obligare ante sententiam, est recepta Doctorum sententia contra *Molina Tr. 2. d. 332.* Creditor usurarii illi tunc acceptat assignationem solutionis petendæ à mutuatariis, qui debent ex usuris; ut patet. Liberalis inter vivos donatio de rebus, sub dominio usurarii, ad solvendum debita potentis, constitutis, rectè acceptatur. Similiter iniuri cum eo possunt contractus onerosi, & solutio peti aut acceptari. Præferentia inter creditores in casu impotentis regulanda juxta dicta in præcedenti Tractatu.

00 QUETS,

QUESTIO V.

De Cambiis

64. Quid cambium.

LICET cambium ex prima nominis institutione quamcumque permutatorem significet, usus tamen paulatim obtinuit, ut solum significet negotiatoriam seu lucrativam permutationem pecuniae pro pecunia. In eoque subtilissima hodie mercatorum praxis, legum veterum simplicitatem superans, iure tamen & praxi permittitur. Is vero à quo petitur, ut fiat permutatio dicitur *Campfor*, qui vero petit dicitur *Campfarius*.

Quid campfor aut campfarius.

Distinctio cambii à mutuo.

Apparet porro cambium mutuo affine. Ab eo tamen differt, quòd mutuum non sit propriè, uti cambium, commutatio, seu ultro citroque datio rei pro re; quòdque praestatio mutui & redditio fortis ex sua ratione simultatem temporis excludat, etsi per accidens ob absentiam pecuniae commutata in cambio aliqua temporis intercapedo cernatur: quòd insuper cambium fit commutatio consistens inter pecunias quòdammodo diversas, sive secundum quantitatem, sive secundum speciem, sive secundum locum: quòd denique contractus mutui fit in sua ratione completus ante redditionem fortis, secus quàm contractus cambii, priusquam utrimque pecuniae sint praestitae. In cambio locali seu per litteras *campfarius* quidem est obligatus quàm primum pecuniam recepit; ejus autem respondens, quàm primum litteras cambii acceptavit, qui exinde obligatur satisfacere post lapsum termini, in quocumque statu sit *campfarius*, satisfactioque praestitae, completum est cambium.

65. Cambium aliud siccum, aliud reale.

Cambium aliud est siccum, aliud reale. Siccum dicitur, eò quòd careat humore justii lucri; ut quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Reale & legitimum cambium est vera permutatio pecuniae cum pecunia; e qua nempe sumi potest lucrum justum alterius partis permutatium, puta *campforis*.

Hoc aliud minutum, aliud locale seu per litteras.

Quod rursus est duplex: Minutum scilicet, seu permutatio numismatum diversae speciei, quae utrimque praesentur eodem loco habentur, & de manu ad manum (unde & manuale dicitur) redduntur v.g. aureorum cum argenteis, minorum cum majoribus, abraforum cum integris, veterum cum legitimis, antiquorum cum novis, patriorum cum exteris aut contra. Et locale (quod & cambium per litteras dicitur) estque permutatio pecuniae praesentis cum absente; v. g. si *campfor* det Antuerpiae, ut recipiat Venetiis, vel recipit Antuerpiae, ut det Venetiis: nam aliquando *campfor* dat prius, aliquando *campfarius*.

66. Item aliud

Item Reale cambium aliud est purum,

cui non permittatur contractus alterius speciei: aliud Mixtum, cui permittitur: ut si quis Parisios iturus conveniat cum *campfore* de danda pecunia pro viatico, & simul conducat ab ipso equum soluturus Parisiis totum, quod *campfor* exigit, tam pro pecunia viatici, quàm pro pretio condictionis Parisiis persolvendo ex assignatione *campfarii*: pro eo enim, quòd pretium tantum ibi persolvatur, plus solet exigi, quàm ratione ordinariae locationis.

Denique aliud est simplex, quando scilicet non intervenit aliud pactum, quàm hic dandi pecunias *campfori*, & alibi recipiendi, vel contra, aut hic accipiendi pecuniam certae speciei pro pecunia alterius speciei. Aliud compositum ex recambio seu cambio reciproco, quando nempe pecunia, quàm hic tradit *campfor* alibi reddendam, recambitur ad locum ubi data est, ut ita tam primi, quàm secundi cambii pretium persolvatur primo *campfori* ex eadem pecunia quasi b. ad cambium data, v. g. Antuerpiae Romae, & vicissim Romae Antuerpiam.

Ad justitiam cambii minuti requiritur, ut absit deceptio circa valorem aut bonitatem monetae, justumque sit pretium. Tale autem censetur, quod vel est lege taxatum, vel communi proborum & prudentum aestimatione, aut consuetudine receptum & probatum; uti in operis Medicorum & Jurisconsultorum. Illud specialiter notandum circa adulterinas monetas, quòd *campfor* aut qui vis alius per illas deceptus nequeat citra injustitiam eas ulterius distrahere.

Tituli porro, in quibus ordinarium pretium & justitia lucri fundatur, hi assignantur. In primis locatio operae & obsequii, quod *campfor* praestat, quatenus ob utilitatem aliorum omnis generis pecunias congregat, conservat & permutare est paratus juxta eorumdem beneplacitum; praesertim si publica Magistratus auctoritate ad hoc est constitutus. Quòd etiam facit juxta *Malderum Tr. s. c. 4. dub. 2.* (qui refert sic sententiae *Anoninum, Molina,* & alios Communiter) Contra *Casertanum* labor (qui non semper idem seu aequalis) numerandi pecuniae, veluti in gratiam *campfarij* adhibitus, interveniente tantà elocatione operarum. Etsi enim soleat gratis subiri, non vetat illum locari: sicut locari potest usus libri, qui tamen etiam gratis conceditur ad usum.

Quod autem Nonnulli officium cambii, ad quòd quis se reipublica obligavit, censent titulum esse ad justitiam cambii necessarium, videtur haudquaquam fundamentum: cum eo secundo possint alii tituli subesse in privatis *campforibus*. Immo si aliud cambire iniquum foret, non rectè reipublica ad istiusmodi officium aliquem adstringeret. Unde & cuilibet civi Antuerpensi

patum, aliud mixtum.

67. Aliud dicitur quod simplex, aliud compositum ex recambio.

68. Quod requiritur ad justitiam Cambii minuti.

69. Titulus est locatio operae & obsequii.

Ad labor numerandi, aut scribendi assignari possit.

70. An officium cambii sit prae- requisitum.

piens conceditur privilegio Joannis Ducis Brabantiae facultas, non imposita obligatione, publice servandi meas cambiales; ut refertur in *Cod. Belgico N. W. asselbrievien 9.12*. Hinc etiam si famulus pecunias à domino ad aliquid emendum acceptas, sine damno domini, per cambium minutum permutet, lucrum inde proveniens, veluti fructum propriae industriæ, potest sibi reservare.

71. Alius titulus esse potest interesse lucri cessantis vel damni emergentis: si campfor videlicet per pecuniam majorem, pro qua minuram accipit, plus potuisset lucrari: vel accipiat pecunias raras pro integris, vetustas pro legitimis, exteras pro patriis. Quare dum non sunt pecuniae in loco expendibiles, adeoque non habent ibi valorem tamquam pecuniarum, sed tamquam aurum vel argentum, possunt minoris emi. Idem cum proportione est, si difficulter seu vix expendi possint, vel si periculum sit, ne reprobentur aut valor legitimus minuatur. Huc etiam facit commoditas conservandi, transferendi, numerandi, & ubique negotiandi, quæ v.g. censetur inesse ducatis aureis præ minuta pecunia: quæ quidem commoditate se privare, censetur aliquo pretio aestimabile.

72. Denique attenditur à Doctoris passim puritas materiæ, quæ v.g. elucet in veteri moneta, etsi ejusdem legalis valoris cum moderna, excessus ponderis, idoneitas ad medicinas, deurationem aut vasis consecrationem, antiquitas & raritas. Quamvis enim pecunia, quatenus est pretium seu mensura rerum venalium & solutionis debitorum, supponatur esse ejusdem valoris legalis seu extrinseci: si tamen consideretur valor pecuniarum naturalis, quatenus sunt quædam res permutabiles inter se, sive merx quædam habens alias commoditates, potest per se loquendo eatenus una pluris quam alia aestimari. Tamen etsi ad excludendas fraudes, quibus mandata Principum de non augendo valore solent elidi, potest aliquando id justè prohiberi. Quando nihilominus transgressores non peccarent contra justitiam, modò non excedatur aestimatio debita.

73. Cambium per litteras seu locale frequentissimum est, sine quo hodie subsistere non posse videtur mercatura. Estque adeò valdè utile reipublicæ, dum tamen in æquitate celebretur. Eo siquidem mediante pecunia de uno regno in aliud trajicitur sine reali translatione speciei, quæ solet plerumquæ strictè inhiberi. Præterea vitantur pericula & graves expensæ seu incommoda trajectionis realis. Suntque semper in promptu pecuniarum, ubi eas negotiator requirit pro emptione mercium, quas alioquin suo tempore istic rationabili pretio comparare foret impossibile. Accedit valor monetæ in uno loco, quæ

alibi non valet, nisi quatenus massa quædam argenti vel auri.

Pretium hujus cambii frequenter etiam subito variatur juxta diversitatem locorum & temporum, quibus copia & raritas, item valor pecuniarum, copia vel raritas cambiorum & recambiorum admodum variatur. Soletque schedula (quam vocant *Cambiato*) hebdomadatim distribui, & ad diversa emporia mitti, ut sciatur pretium cambiorum ad singula loca. Quod tamen non ita ad amissum servatur, sed ex bono & æquo aliquantulum sæpè à singulis mercatoribus augetur, attentà qualitate & credito personarum. Quamvis potissima difficultas conscientiæ seu injustitiæ aestimetur ab iis consistere in inordinato excessu lucri, non satis correspondentis periculis aliisque titulis prætextis.

Porro pretium communi intelligentium aestimatione statutum reprobare difficile foret. Et quamvis in eo constituendo mercatores (qui putant se melius intelligere, quam Theologi) non omnes titulos, quos possent, congerant, ut censet *Lesius c. 23. dub. 3. in fine*, in hoc ipso tamen, ut addit, sinceritatem suam ostendunt, neque facillè eorum contractus tamquam usurarii condemnandi, quando pretia communi (ut passim fit) judicio sunt constituta, in quibus non potest intervenire aut prævalere inordinata privati alicujus cupiditas.

Attendant autem potissimum lucrum cessans tempore cambii & recambii, incertitudinem lucri ob frequentem & inopinatam pretiorum variationem, & periculum deficientis lucrosi, seu imminentiis damnosi recambii. In quo tamen potissima debet esse spes lucri, ut nempe ex industria mercatoris pecunia cambita, si alibi non sit impendenda mercibus emendis, redeat ad camplorem cum novo cambio seu recambio. Accedit periculum damni fundatum in credendo pecuniam, tum datam, tum alibi reddendam ac remittendam diversis personis. Unde & frequentissime damna gravia oboriuntur. Quod periculum cum expensis seu provisionibus impendendis factoribus crescit, dum per variorum locorum ambages in commodum campforarii pecunia remittitur seu trajicitur, v.g. Antuerpiam, Amsterdamum, inde Francofurtum, inde Venetias. Attenditur etiam diversus in locis diversis valor pecuniarum, sive legitimus, sive fundatus in restricta libertate eas expendendi, qualis locum habet in pecuniis (ut vocant) bancariis.

Et hi quidem tituli spectantur maxime in ordinario cambio, in quo nimirum campfor prior dat, ut alibi recipiat termino elapso, qui proinde donans dicitur, uti campforarius recipiens, & loco pecuniarum litteras dat campfori, qui harum virtute solutionem

74. Pretium ejus sæpè variatur

Qui cambiato servatur

75. Communi aestimatione statutum non facillè improbandum.

76. Tituli, qui potissimum à mercatoribus aestimantur.

77. Quorum stilus amplius declaratur.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

nem alibi petit à respondente camparii, eamque vel mox ad visum illarum præstandam; vel (quod ordinarium) datâ certâ temporis morâ, adeoque ad usum (Et vocant) certi temporis. Quod quidem consideratis locorum distantis & correspondentiis varium est: alicubi quindena post visas, aut datae litteras; uti in cambio Antuerpiâ Insulas, Amstelredamum, Middelburgum, Parisios &c: alibi bimestre, uti Antuerpiâ Hispalim, Madritum, Venetias; alibi trimestre, uti Londino Venetias. Et quidem juxta diuturnitatem temporis, quo campior caret pecuniâ differens est lucrum. Ideoque si duplicetur aut triplicetur tempus usûs, conformiter solet diversificari lucrum. In cambio autem Francofurtensi inspicitur distantia temporis nundinarum (quæ ibi binæ, circa Palcha scilicet & Septembrem) junctâ consideratione copiarum vel raritatis petentium cambium. Et hæc quidem praxis ordinaria mercatorum, etiam usuras alioquin abhorrentium.

De Cambio Francofurtensi.

78. Praxis mercatoria objectionis discussionis elucidatur.

Contra quam praxim objici posset, quod in æstimatione temporis latere videatur implicitum & usurarium mutuum. Cùm enim Cambium per se non requirat aliud temporis intervallum, quàm quod sufficiat ad translationem litterarum, id quod ultra creditur, non ex vi & natura cambii, sed taciti cujusdam mutui proficiscitur, in quo utique ratione longioris præcisè temporis nil potest exigi citra usuram. Estque hoc per se & speculativè loquedo valde fundatum. Nihilominus responderi posset, titulos alios regulariter in mercatoribus adesse, ob quos etiam ex mutuo possint petere interesse. Et planè tituli, quos ipsi æstimant in ipsa cambii concessione, omnino etiam manent in prorogatione. Ut proinde cambia Francofurtensia ex hac parte videantur regulariter non improbanda, si absit ratio fisci cambii, neque excedatur in æstimatione interesse, prout frequenter exceditur à quibusdam indolis Judaicæ, cambiique usurarii amatoribus. Immo videtur nonnullis ibi ob titulos & circumstantias ordinariè occurrentes pretium justè, uti communi judicio (unde pretia pendunt) variari, prout in ordinariis cambiis, accedente eo, quod censentur ibi virtute plura cambia in commodum Campsariorum, qui multò amplius gravarentur, si diutius pecuniâ egentes deberent iterata cambia expressius, adeoque cum novis expensis iniuri tradit *Lessius sup. dub. 6.* Pro quo

79. Quorumdam doctrinam.

Notant Nonnulli, & consonat *Lessius dub. 1. n. 4. & dub. 4. n. 38.* absentem pecuniâ (quæ alioquin habet rationem pretii, & certum valorem, qui, & non major debet à creditoribus acceptari) in materia cambii habere rationem mercis

cujusdam, cui, uti aliis mercibus, imponatur certum pretium, attentis circumstantiis ordinariis. Quod proinde quibusdam videtur etiam exigi posse ab illis, in quibus fortasse aliquis ex titulis ordinariis non subesset. Quemadmodum mercatores, qui non subiverunt labores, expensas & molestias ordinariè annexas, possunt ordinarium mercium pretium exigere. Et planè potissimum inspicunt Mercatores carentiam pecuniæ cum incommodis respectu ipsorum annexi solitis, unâ cum copia & inopia pecuniæ, & similibus, quibus attentis certum pretium præfigunt.

Verumptamen *Lessius sup. dub. 3. & 4.* & alii Theologi conantur adhuc alios titulos (quos mercatores minus æstimant) cambii assignare, nempe virtuale translationem pecuniæ, æquè commodam, ac si realis foret. Quamvis non sit par utriusque pretium, sed quantum inter campiores & camparios bonâ fide pro tali obsequio est constitutum; quod ordinariè & communi judicio est multo minus ob facilitatem & commoditatem, Qui titulus præsertim attenditur in cambio, uti campior prior accipit, nec adlunt pericula, quæ in ordinario.

Secundò assignatur assicuratio pecuniæ, in virtuali trajectorye cõtenta, dum campior accipit pecunias cum onere illas alibi dandi, sic ut campiori pereant, si perirent. Et quamvis videatur periculum abesse, eò quod campior alibi pecuniam habeat; id tamen ejus industriæ & fortunæ est adscribendum, uti in casu simili, quo nuntius alibi pecunias habens onus simile suscipit.

Præterea dum campior dat prior, ut alibi recipiat (prout plerisque fit) adhuc adfert *Lessius sup. dub. 4.* dicens esse communem sententiam contra Nonnullos, titulum virtualis translationis, vel (quod in idem redit) majoris æstimationis pecuniæ præsentis, quàm absentis: eò quod campior virtualiter censetur transire pecuniam absentem camparii in ejusdem commodum ad hunc locum, sicque ipsum levet ab onere eam hinc transferendi, omnique alio periculo aut expensis. Commoditas autem, quam interdum habet campior ex hoc, quod habeat pecuniam absentem provenit ex industria ejusdem, qui proinde non tenetur eam pluris æstimare. Uti elocans operam reducendi equum non tenetur æstimare, quod hoc ipsum sit reductenti hic & nunc commodum. De quibus & aliis titulis vide plura apud *Lessium sup. dub. 3. & 4.*

Cambium mixtum tunc licitum est, quando contractus cambio junctus est licitus, & id quod campior exigit ratione utriusque contractûs, proportionatur titulis sive servitio exhibito: quæ enim seorsim licent,

80. Alii tituli à Theologis assignantur.

De his suis finibus.

81. Cambium mixtum quando licet.

liceat, etiam per se loquendo sunt licita conjunctim.

82. Quidam in recambis. Primum est licitum.

Quantum ad recambia, quadruplex potest assignari modus. Primum, ut legitimum, ac proborum omnium mercatorum stylo probatus est, ut respondens campfarii solvat pecuniam respondenti campforis, & hic pro re nata eadem rursus et alteri ad cambium, acceptis litteris seu obligatione à secundo campfario, quas mittit respondens ad suum domigum seu primum campforem, qui loco priorii accedit respondentem secundi campfarii, à quo recipit pecuniam primo campfario datam cum lucro cambii & recambii.

83. Quid de secundo censendum.

Secundus est, si campfarius ejus respondens in loco præfixo non restituat sortem respondenti campforis, sed tradat ei obligationem tamquam ab eo accepisset eandem ad recambium, quam obligationem mittat respondens campforis ad campforem, ut in priori loco recipiat sortem cum duplici lucro cambii & recambii. In quo modo solet delitescere cambium sic cum seu usura palliata: cum non agatur, ut pecunia alibi solvatur, ubi nulla est, in quam permutatio cadat, sed ut reddatur in loco, in quo accepta est cum lucro iniquo, perinde quasi ex mutuo. Est bona fides, & sincera intentio, alique tituli possint interdum excusare campforem.

84. Quid de tertio.

Tertius est, si campfarius non habeat in loco assignato respondentem, ideoque campfor assignet ei suum proprium respondentem, qui sit respondens campforis & campfarii, adeoque debitum ibidem accipiet, & sibi solvat, quatenus diversas personas representat, seu diversa officia subit. Qui rursus obligationem scribit quasi ad cambium accepit, eamque transmittit ad primum campforem, ut à campfario solutionem accipiat in priori loco cum pretio cambii & recambii. Quod cambium Be-suntinum vel Placentinum à Doctoribus vocatur, eò quòd feratur solere trajici ad dicta loca. Hoc Vatii Doctores existimant esse licitum, pro qua sententia operose disputat Lessius dub. 7. existimans esse speculativè veriore; et si omnino dissidendam, nec facile practicandam meritò dicat, ob presumptionem nempe & periculum cambii sicci & usurarii. Quamvis si bona fide agatur, & tituli pretio proportionati adsint, videatur posse justificari. Vide etiam Malderum Tr. 5. cap. 4. dub. 5.

De Cambio Besuntino seu Placentino.

Quartus modus est, si campfor pacificatur cum campfario, ut teneatur eam summam accipere ad recambium, si tempore præfinito non solvat. Quod indubiè injustum est, nisi certò conset campforem ex illa mora tantum lucri amissuram, quantum ex recambio percipere: aliàs enim plus exigeret, quàm æstimationem lucri cessantis & periculi sortis. Estque etiam suspectum de usura: quasi ex mente contrahentium non tam agatur, ut pecunia alio loco & termino præfixo solvatur, sed potius eodem loco cum lucro usurario ex mutuo palliato per Cambium & Recambium.

Quid censendum de Quarto modo Recambii.

Pro fine notanda est Decretalis Pii V. de cambiis, quam refert Navarrus c. 17. n. 300. Estque inter Planas 118. in Bullario. Ea, etsi saluberrima, non est juxta Malderum sup. dub. 11. in fine in his partibus recepta, adeoque non obligat, in quantum ordinat aliquid ultra terminos juris naturæ. Similiter Lessius dub. 11. in fine putat paucis locis, & fortè nusquam (saltem quoad omnes ejus conditiones) esse receptam. In hac imprimis damnantur omnia cambia sicca tamquam usuraria, in quibus nimirum ex intentione contrahentium fit solutio in eodem loco, quæ alibi futura fingitur. In realibus autem cambiis quædam conditiones servandæ præscribuntur. Prima est, ne campfor ratione dilationis ultra terminum præstitutum concessæ, paciscatur de aliquo lucro. Secunda, ne ab initio vel postea paciscatur de certo interesse, etiam in eventu, quo non fieret solutio tempore debito. Non prohibet tamen pactum de interesse incerto, quod postea ex mora campfarii deprehensum fuerit, & ne poena moderata adijciatur, si ex negligentia tempore convento non fuerit facta solutio. Tertia, ne ultra primas nundinas, aut consuetos terminos, ubi nundinæ non expectantur, realia cambia exerceantur, juxta receptum locorum usum, videlicet cum extensione proportionali lucri. Quarta, ut in terminis solutionum constituendis, habeatur ratio longinquitatis & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur; ne dum longiores præfiguntur, quàm loca destinata, solutioni desiderant, generandi detur occasio. De his vide Auctores citatos.

86. Constitutio Pii V. de Cambiis, non us recepta.

In ea damnantur cambia sicca tamquam usuraria.

Quæ conditiones in eadem præfigantur cambiis realibus.

